

מוליאר הגרוף — שותים הימנו בשבת.

אבל כשאינו גרוף — לפרש"י משמע שאסור ליתן להשהות בו חמים לשבת, ואילו התוס' חולקים ומפרשים שאם אינו גרוף אסור למזוג את מימיו עם היין משום חשש בישול. צריך עיון האם מועילה קטימה במוליאר (שפת אמת).
אנטיכי — רבה אמר: 'בית כירים' (= חלל בעובי הכירה אצל מקום הנחת הגחלים). רב נחמן בר יצחק אמר: 'בית דודים'. (= כלי המורכב משני דודים — לרש"י: יורה גדולה שיש בה שתי תחתיות, המים למעלה והגחלים למטה. לפירוש רבותיו: מחיצה מפסקת בין המים לגחלים). תניא כוותיה דרב נחמן. אנטיכי, אעפ"י שגרופה — אין שותים הימנה.
מפני שחומה רב אפילו גרפיה מן הגחלים. לרש"י, אסור להשהות בה מערב שבת, ולתוס' — אסור למזוג ממנה ליין, כנ"ל. ויש מפרשים לענין נתינת מים בתוכו בתחילה בשבת, שאסרו ליתן לאנטיכי בכל אופן משום חשש בישול (ע' תוס' ר"ד ור"ן).
[לדעת רבה, אין איסור ב'בי דודי' בגרופה אלא ב'בי כירי' בלבד, לפי שחומה רב].

דפים מא — מב

- נח. א. האם מותר בשבת לערות מים צוננים לתוך מיחם מלא או ריק?
ב. מהם חילוקי הדינים בענין עירוי מים צוננים עם חמים בשבת?
ג. האם מותר לכבות גחלת או לסלק קוץ מרשות הרבים כדי שלא יזקוק בהם הרבים?
א. מיחם (— 'כלי ראשון') שפינוהו מעל האש, בין אם יש בו מים בין פינו את המים, והוא עדיין חם — אין נותנים לתוכו מים מועטים בשביל שיחמו, משום איסור 'בישול'.
נתינת מים מרובים — אם יש בו מים, נותנים לתוכו מים מרובים כדי להפשירם. (כן פירש אב"י את המשנה. ואפשר שלדעת בית שמאי אסור. ע' תו"י מב. וע"ע רעק"א שם). ואם אין בו מים — מחלוקת; לרבי יהודה אסור משום 'מצרף', (וסתם מיחם הגיע לצירוף בחימומו. תוס'), ולרבי שמעון מותר לפי שאינו מתכוין. (ואין כאן 'פסיק רישיה' כי שמא לא הגיע לכלל 'צירוף'. ראשונים). רב פסק כרבי יהודה ושמואל כרבי שמעון. (וכן פסק רבה. וכן הלכה).
ואם כוונתו לצרף — ודאי אסור לכולי עלמא.
א. כתבו התוס' (עפ"י יומא לד:) שאיסור צירוף מדרבנן (וכ"ד הראב"ד בהשגות — שבת יב, א). ואולם הר"ן כתב בדעת בה"ג שהוא איסור תורה. (וכן משמע לפירוש התוס' ביומא לד: שזה שאמרו שם 'דרבנן', היינו לרבי יהודה בשינוי מתכוין). ויש מפרשים שצירוף בכלים בלבד אסור מדאורייתא, אבל בעששית — מדרבנן (ע' רמב"ן; תוס' יומא לד: ושאריו ביומא 'מדרבנן' — על עששית בלבד אמרו). או יש לחלק שבזמן שהברזל מפשר את המים — הרי זה צירוף דרבנן, ובזמן שהמים מצננים הברזל ואינם נפשרים — דאורייתא. (עפ"י רמב"ן). ויש סוברים שרק אם אינו מתכוין וב'פסיק רישיה' הוי מדרבנן (ע' לחם משנה עבודת יוהכ"פ ב, ד).
ב. לפרש"י משמע שאין לחוש לצירוף אלא כשמילאוהו כולו, ואולם התוס' חולקים וסוברים שאם המיחם רוקן ממימיו, יש איסור משום צירוף אף בכמות קטנה, ואם יש עדיין מים חמים — יש משום 'צירוף' כאשר מילאוהו מים עד גדותיו, באופן שהחמים הצטננו.

ב. מים חמים שבכלי ראשון שאינו עומד על גבי האש — אין ליתן לתוכם מים צוננים אלא מרובים, בענין שלא יחמו אלא ייפשרו, כאמור.

וגם כשמערה מן הכלי לתוך צונן אסור אלא אם כן הצוננים מרובים. תוס' עפ"י ר"ת. אך אפשר שלבית שמאי אסור גם חמים לתוך צונן, אטו צונן לתוך חמים (תו"ס).
בכלי שני — בית שמאי אומרים: נותן אדם חמים לתוך הצונן ולא הצונן לתוך חמים (גזרה משום כלי ראשון. תוס'). ובית הלל מתירים בכל אופן. במה דברים אמורים, בכוס, אבל באמבטי (שהחמין בה מרובים, ועוד לפי שעומדת לרחצה נוח לו בחמים הרבה), אף לבית הלל אסור צונן לתוך חמים. [ואפילו בהפסק כלי אסור].

רש"י פרש שהאמבטי היא 'כלי ראשון'. ואף על פי כן מותר ליתן חם לתוך צונן, כי 'תתאה גבר' (וער"ן). ואילו התוס' כתבו שבכלי ראשון אסור לעולם, (כל שהמים מתחממים), וכאן מדובר באמבטי שהיא כלי שני ואף על פי כן אסור משום שנראית ככלי ראשון. והר"ן כתב כרש"י אלא שהוסיף שאסור אפילו הצוננים מרובים ואי אפשר להם להתחמם, וחמור דין אמבטי ממיחם.

הספל (= כלי המיועד לרחיצה ולא לשתיה) — דינו ככוס, ואין להקפיד בין נתינת חמים לצונן או להפך. כן אמר אביי לרב יוסף מהברייתא. וכן נהג רבא למעשה.
 רבי שמעון בן מנסיא אסור באמבטי בין בצונן לתוך חמים בין בחמים לתוך צונן. (כן פרשו התוס' לפי המסקנא. ואולם יש מפרשים שרבי שמעון קאי ארישא ולא על אמבטי). אמר רב נחמן: הלכה כרבי שמעון בן מנסיא.

הר"ף והר"ח פסקו הלכה כבית הלל. ובאמבטי מותר חמים לתוך צונן ואסור צונן לתוך חמין. ויש פוסקים לאסור באמבטי בכל אופן, כרבי שמעון בן מנסיא. ערמב"ן ר"ן ורא"ש. ובכוס או כל 'כלי שני' אחר, מותר לערות מים צוננים אפילו יתחממו על ידי כך (עפ"י ר"ן).

ג. אמר שמואל: מכבים גחלת של מתכת ברשות הרבים, בשביל שלא יזוקו בה רבים, (ואין בכיבויה איסור תורה. רש"י ועוד), אבל לא גחלת של עץ — לפי שכיבויה גחלת עץ אסור מן התורה. ומבואר בגמרא שזהו כפי דעת רבי יהודה המחייב על מלאכה שאינה צריכה לגופה, אבל לרבי שמעון שפוטר, אף גחלת של עץ מותר.

א. הרמב"ם פסק מלאכה שאינה צריכה לגופה — חייב עליה. ואילו שאר הפוסקים סוברים שפטור, וכן העיקר להלכה, ולפי זה מותר לכבות אף גחלת של עץ כדי שלא יזוקו בה הרבים (עפ"י משנ"ב סו"ס"י שלד).

ב. לדעת בה"ג מותר לכבות גחלת של מתכת הגם שיש בכיבויה איסור תורה [משום מצרף], אך לא גחלת של עץ, כי האש שבה ניכרת לכל ואין בה חשש סכנה כמו במתכת. וכנראה לפי דעתו נזק של רבים נידון כסכנת נפשות. ר"ן. ואולם שאר הפוסקים אין נוקטים כן להלכה.

אמר רבינא: הלכך, קוץ ברשות הרבים מותר לסלקו מרשות הרבים פחות פחות מד' אמות, ובכרמלית מותר אפילו הרבה בבת אחת — שהתירו חכמים איסור 'שבות' במקום נזק הרבים. וכן הלכה (ר"ף ושאר פוסקים). יש אומרים שזה דוקא בקוץ קטן שעלולים בנקל להינזק בו, אבל אם הוא גדול ונראה לעין — לא התירו. ואולם בטלטול מן הצד נראה שמותר גם בזה (עפ"י משנ"ב שח סקע"ה).

דף מב

נט. א. האם יש 'בישול' בכלי ראשון שהעבירוהו מן האש?
ב. האם יש 'בישול' בכלי שני?

א. מבואר במשנתנו שכלי ראשון מבשל גם לאחר שהעבירוהו מן האש, ולכך אסור ליתן תבלין באילפס ובקדרה. רבי יהודה אומר: מותר, חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר.

א. נראה שדוקא בתבלין התיר רבי יהודה, אבל בשאר דברים מודה שכלי ראשון מבשל גם לאחר שהעבירוהו מעל האור (תוס').

ב. יש מחמירים בנתינת תבלין לכלי ראשון אף אם אין היד סולדת בו.

לפי לשון אחרונה בגמרא אמר אביי, שהמלח אין בו בישול אפילו בכלי ראשון (שהעבירוהו מעל האש. רש"י ור"ן), כמו בשר השור.

א. כן פסקו הרי"ף והרשב"ם, להקל במלח — 'המחמיר תבוא עליו ברכה' (וע' גם ריטב"א והג"א).

ב. משמע בגמרא שבשר השור אין בו בישול בכלי ראשון שהעבירוהו מעל האש. ואולם אם הוא מליח ישן הוא ממהר להתבשל. וגם כשנמלח מחדש, אמנם הבשר אינו ממהר להתבשל אך הלחלוחית והמלח והדם שבתוכו מתבשל ואסור (רא"ש).

ג. יש דברים נוספים שאין בהם בישול בכלי ראשון שהעבירוהו מן האש כמו המלח, אלא לפי שאין אנו בקיאים בטבעי הדברים אנו אוסרים לתת כל דבר בשבת בתוך כלי ראשון, מלבד מה שמפורש בגמרא להתר (ר"ן).

ב. כלי שני אינו מבשל, הלכך מותר ליתן תבלין בקערה או בתמחוי (= כלי גדול שממנו מערים לקערות).

לפי לשון אחת בגמרא אמר אביי, המלח אינו כתבלין ויש בו בישול אף בכלי שני, ודלא כרב נחמן.

א. הרשב"ם לא פסק כלשון זו מדינא. אך יש מחמירים, וכן ראוי לחוש במלח אף בכלי שני (עפ"י רמ"א).

מלח מזוקק, המצוי בינינו — דינו כמבושל, ואין איסור ליתנו בכלי שני. (שש"כ א, נד. וע' תפארת שמואל על הרא"ש אות כא). ומלח שאינו מזוקק, אם כי יש להחמיר לכתחילה שלא ליתנו בכלי שני כאמור, אפשר שיש להקל לענין זה להחשיב את המצקת שהוציאה את המרק מן הקדרה ככלי שני, נמצאת הקערה כלי שלישי (שש"כ שם בהערה קנו, בשם חכם אחד), ובכלי שלישי ודאי אין מקום להחמיר במלח (עפ"י אג"מ או"ח ח"ד עד עמ' קלז).

ב. בשם הגרש"ז אויערבך: התבלינים הרגילים בינינו, מסתבר שכיון שהם דקים מאד, מתבשלים גם בכלי שני, והמדובר במשנה הוא על תבלינים גדולים וקשים (עפ"י שמירת שבת כהלכתה פרק א הערה קנב. ועע"ש דעות שונות אודות בצל ושאר דברים. ועריטב"א).

ג. ישנם דברים שהם קלי בישול, ומתבשלים אף בכלי שני, כגון קולייס האיספנין וכדו'. (כדלעיל לט). וכתבו כמה אחרונים (עפ"י מגן אברהם. מובא במשנ"ב), שיש להחמיר בשאר מאכלים שאין טיב בישולם ידוע לנו, שמא הם מקלי בישול. ויש חולקים (ע' חו"א נ, יח יט. וכן התיר בשו"ת אור לציון (ח"ב ל, ה). וכתב שכן המנהג).

עלי תה, יש לחוש שהם קלי בישול ואין ליתנם בכלי שני אלא אם בושלו (במים), ולא כשהם יבשים. אג"מ או"ח ח"ד עד) תחילה מבעוד יום (עפ"י משנ"ב שיה סקל"ט מאחרונים. וגם לפי הדעות שאין להחמיר בשאר מאכלים, בעלי תה נהגו להחמיר. עפ"י אור לציון שם).

- עלי נענע (מנתה) — יש מחמירים שלא ליתנם בכלי שני חם (עפ"י משנ"ב ובאה"ל שיה, ד; שש"כ א,ג). ויש מתירים (הגר"ע יוסף והגר"צ אבא שאול שליט"א). וכן נתינת לימון בכלי שני — החזו"א (נב, יט) כתב להקל, ויש מחמירים (הגרשו"א, בשש"כ א,ג).
- ד. כלי שלישי — הפרי-מגדים (הובא במשנ"ב. וכן פסקו באגרות משה (או"ח ח"ד עד בישול טו), ובאור לציון ח"ב ל,ג) שבכלי שלישי יש להקל בכל אופן. ואולם דעת החזו"ן-איש (נ, יט) שמן הדין כלי שלישי שוה לכלי שני, (וכן נמצא בספר יראים — רעד. וכן מובא בשם הגריש"א והגר"ח ש שליט"א שטוב להחמיר בדבר), אלא שדברים שגם בכלי שני מחמירים בהם שלא מן הדין אלא מצד המנהג, כגון כשהיד נכזבת בו — בכלי שלישי יש להקל. (וכ"כ בשבט הלוי ח"ז מב,א). ובערוך-השלחן (שיח, כח) החמיר בעשיית תה בכלי שלישי, דלא כהמשנ"ב. (ונראה לכאורה שאף לשיטה המחמירה, שקיטת תה אינן מוקצות, שהרי ראיות הן לשימוש בכלי שלישי לפי הרבה דעות. וע' דברי חכמים 317).
- ה. יש שכתבו על פי הירושלמי, שבחום שהיד נכזבת בו, יש בישול אף בכלי שני. כן החמיר החיי-אדם ועוד. ומשמע באחרונים שיש להחמיר בדבר הגם שמצד הדין אין לחוש. (ע' משנ"ב שיח סקמ"ח; חזו"א נב, יט ועוד).
- ו. עירוני מכלי ראשון — לדעת רשב"ם ורשב"א (מבעלי התוספות) דינו ככלי שני. ולרבנו תם ור"י דינו ככלי ראשון. וכן נקטו האחרונים.
- יש שכתבו שהמערה מים חמים מכלי ראשון לתוך הכוס, יש לו להקפיד שתהא הכוס נגובה לגמרי, משום חשש בישול של הטיפות הנשארות בכוס. (ע' אג"מ או"ח ח"א סו"ס צג. ואולם בדיעבד לא נאסר בשתיה — שם ח"ד עד עמ' קלו). ויש שכתבו שאין צריך לנגבה מכל טיפה אלא מנערה ודיו. (עפ"י הרב מטשעביץ; שבט הלוי ח"ז מב, ב ועוד). ויש מקילים בדבר (הגרע"י שליט"א ועוד). ואם טפות המים שבכוס כבר נתבשלו, אפילו נצטננו, יש להקל (אג"מ או"ח ח"ד עד, עמ' קלו).
- ז. לדעת מהרש"ל יש להחמיר בדבר גוש, שיש בו משום בישול אפילו העבירוהו לכלי שני ולכלי שלישי. ודעת הש"ך והמגן-אברהם להחמיר בזה. ואילו מעיקר הדין נקט הרמ"א להקל. (ע' יו"ד צב, ז וע"ש בפ"ת בשם החת"ס).
- ובאופנים שאינם אסורים אלא מצד חומרה, יש להקל שלא לחוש לשיטה זו, וכגון מלח, שמעיקר הדין אין בו בישול בכלי ראשון שאינו על האש — מותר ליתנו על גבי דבר גוש בכלי שני. (ובכלי ראשון יש להחמיר, כנ"ל). וכן דבר לח שהוא מבושל, אפילו נצטנן לגמרי, יש להקל ליתנו על דבר גוש, כי אין להחמיר שתי חומרות גם יחד — לחוש לדעת מהרש"ל ולחוש לדעת הפוסקים שיש בישול אחר בישול בלח. ולכן מותר ליתן קטשופ בשבת על גבי בשר חם הנתון בכלי שני (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ד עד, עמ' קלד-ה).
- ח. מאכל שכבר נתבשל, לח או יבש, אין להחמיר בו ליתנו בכלי שני. אבל בעירוני מכלי ראשון יש להחמיר בדבר לח מבושל אם כבר נצטנן, אבל אם עדיין הוא חם במקצת מן הבישול — מותר (עפ"י משנ"ב, וכדעת הרמ"א. אבל להשו"ע יש בישול אחר בישול בלח).

דפים מב — מג

ס. א. האם כלי ניטל בשבת לצורך דבר שאינו ניטל?

שעה